Haderslev postkontor

1649–1949

Nogle træk af postkontorets historie

HADERSLEV 1949

Forord

Vi har i forbindelse med vor 10-års fødselsdag ønsket at markere dagen på en eller anden vis.

Når vore medlemmer udover lederen befinder sig i aldersgruppen 8-12 år, må vort arrangement ikke kræve de store filatelistiske udfoldelser, men holde sig inden for overkommelige grænser.

Vi må lære også i den alder, så derfor fandt vi frem til et lille belærende hæfte, som samtidig havde tilknytning til vor by, vort eget postområde:

E. Behrendt, Haderslev Postkontor 1649-1949,

som vi fik lov til at genoptrykke. Vi har suppleret indholdet med billeder af de tidligere posthuse samt reklameclichéer benyttet ved postkontoret og med relation til byen.

For hjælp til dette arbejde takker vi postmester Ib. D. Nielsen, kontrollør K. Johannesen og turistchef Sv. Aa. Mattson.

Haderslev, den 1. april 1984

Hans H. Andersen

Minifrim

FORORD

Nærværende lille arbejde fremkommer i anledning af Haderslev postkontors forestående 300 års jubilæum, idet det fandtes ønskeligt ved denne lejlighed at give postkontorets personale en oversigt over postkontorets historie i de forløbne 300 år.

Haderslev postkontor besidder imidlertid ikke selv arkivmateriale, der kan belyse tiden før 1920, hvilket vel er en følge af begivenhederne i 1848—50, 1864 og 1918—20, og det har derfor været nødvendigt at søge stoffet andetsteds.

Af trykte kilder er først og fremmest benyttet afdøde overpostkontrolør F r. O l s e n s store værk om det danske postvæsen 1624—1873, ligesom dr. phil. A c h e l i s bog om Haderslev i gamle dage er anvendt. Men desuden har de gamle dokumenter i Haderslevs byarkiv afgivet en del stof, ligesom visse oplysninger er indhentet i landsarkivet i Aabenraa og rigsarkivet i København.

For den venlige hjælp, der derved fra flere sider er ydet mig, ligesom for generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenets velvilje ved skriftets udgivelse, takker jeg herved.

Haderslev postkontor, i maj 1949.

A. H. BEHRENDT.

Postkontorets oprettelse.

I kong Christian IV's forordning af 24. december 1624, der grundlagde det første for befolkningen anvendelige danske postvæsen, var det fastsat, at postbudene på de forskellige ruter gennem landet i hver købstad skulle anvises logis »hos en god, ædru og flittig dannemand«, som var udpeget dertil af byens råd, og som udenfor sit hus skulle have et skilt med en hvid løbende hest, så folk kunne se, hvor breve kunne afleveres til besørgelse med postbudene.

Dette var altså den første begyndelse til postkontorerne, og et sådant poststed har der sikkert også været i Haderslev, der passeredes af postbudene på den vigtigste af postruterne, nemlig København-Hamborg. Iøvrigt havde postbudene sikkert ofte ærinde på Hansborg slot i byens østlige udkant, idet kongen ikke sjældent residerede her.

Postbudene har i Haderslev formentlig haft deres tilhold hos værten i rådsvinkælderen, der lå i den efter branden i 1627 nyopførte ejendom på hjørnet af Torvet og Nørregade, og i hvert fald har dette været tilfældet i 1649.

I april måned d. å. døde nemlig værten, Oluf Schumacher, og hans søn, Gottfried Schumacher, der i nogle år havde forestået kongens vinkælder, vendte nu hjem til sin fødeby for at videreføre rådsvinkælderen og fik kongelig koncession på at drive denne.

I koncessionen, hvis ordlyd kendes fra dokumentet i rigsarkivet (Patenten 1648—49), og som er dateret juni 1649 uden nærmere datoangivelse, hedder det bl. a., at da Gottfried Schumacher i nogen tid har forestået postmesterskabet i Haderslev, og kongen nu vil have oprettet et postkontor dér, har han tillige ansat Schumacher som postmester, at han skal varetage alle en postmesters forretninger og sørge for, at brevene til de steder, som de ordinære poster ikke berører, bliver befordrede til adressaterne, og skal han for denne tjeneste tillægges 20 rdl. årlig af Haderslev amts indtægter og fritages for al borgerlig skat og tynge.

En egentlig bestalling som postmester eller muligvis konfirmation af ovenstående koncessions bestemmelser om postmestertjenesten må være udstedt den 3. juli 1649, idet posthistorikeren, overpostkontrolør Fr. Olsen, både i sit skrift »Poststyrelsen, postkontorerne og postmestrene i Danmark 1624—1924« og i sit i rigsarkivet beroende manuskript »Det danske postvæsens personale 1624—1924« anfører nævnte dato som Schumachers ansættelsesdag, desværre uden at anføre kilden til denne oplysning, der dog sikkert er rigtig. I denne forbindelse bemærkes, at Fr. Olsen udmærket kendte indholdet af Schumachers koncession.

Dermed var Haderslev postkontor altså oprettet, og så vidt det kan ses, er dette postkontor det ældste i landet udenfor København.

Postkontorets beliggenhed gennem tiderne.

Helt op til midten af forrige århundrede var det reglen, at postmestrene selv skulle sørge for de fornødne lokaler til postkontoret, der derfor sædvanligvis var postmesterens hus, når dette da ellers var tilstrækkeligt velbeliggende og rum-

meligt, hvorved dog bemærkes, at kravene i så henseende var meget beskedne de fleste steder.

Når man derfor vil udfinde, hvor postkontoret har ligget i byen i de 300 år, må dette bl. a. ske ved at undersøge, hvor de skiftende postmestre har boet, idet postkontorerne sædvanligvis ikke var opført som sådanne i fortegnelserne over byens ejendomme m. v.

Ad forskellige veje er det imidlertid lykkedes med ret stor sikkerhed at fastslå postmestrenes bopæl og dermed postkontorets beliggenhed i Haderslev.

Som nævnt var det første postkontor i 1649 sikkert installeret i rådsvinkælderen på Torvet, hvor postmester Schumacher var vært, og her er postkontoret utvivlsomt forblevet under Schumachers nærmeste efterfølgere, der alle hørte til familien og derfor naturligt forblev boende i huset.

Efterhånden blev måske pladsen for trang, og i 1705 lejede postmester Venninghausen den gamle provstegård på Naffet af provsteenken Krahe, fordi der hér var bedre plads til heste og vogne m. v., og postkontoret er da flyttet dertil og er formentlig forblevet der til 1736.

I dette år overtog postmester Schimmel en ejendom i Apotekergade (nuværende nr. 3), og postkontoret må da være installeret her.

I 1752 tiltrådte postmester Brorson og lejede huset på hjørnet af Apotekergade og Præstegade, hvortil postkontoret blev henflyttet og er forblevet til Brorsons død i 1777.

Forinden var der imidlertid sket det, at postvæsenet i 1762 havde overtaget driften af befordringsvæsenet, d. v. s. personbefordringen, i hertugdømmerne, og dette nye arbejdsområde medførte betydeligt forøgede krav både med hensyn til personale og til lokaler for de rejsende og plads til køretøjer og heste, når personbefordringen skulle kunne ekspederes på tilfredsstillende måde.

Og dette ordnedes da på den måde, at generalpostamtet i København med justitsråd Kirchhoff som mellemmand købte brandtomten efter to mindre ejendomme i Nørregade, nedbrændt sammen med det meste af gaden ved den store brand i 1759, og her lod opføre den statelige ejendom, der nu huser Høppners hotel, til anvendelse som »Det kongelige posthus«.

Samtidig ansattes en særlig postmester ved befordringsvæsenet, Bendix Højer, og denne fik overdraget den nye postbygning til ejendom imod at udstede en obligation på 7100 rdl. til generalpostamtet med sikkerhed i bygningen.

Der var altså nu samtidig 2 postmestre i byen, ganske vist med hver sit forretningsområde, men det var tanken, at en sammenslutning skulle ske ved postmester Brorsons afgang, hvilket fremgår af, at der i bestallingerne for både postmester Højer og hans efterfølger Thorup står, at de ansættes som »agende og eventualiteter succederende ridende postmester i Haderslev«.

Sammenslutningen skete da også i 1777 ved Brorsons død, da postmester Thorup overtog ledelsen af det samlede post- og befordringsvæsen, og alle de herunder hørende forretninger koncentreredes i postbygningen i Nørregade, hvor der iøvrigt til ekspeditionen af befordringsvæsenet som den gang almindeligt var knyttet gæstgiveri.

I postmesterbestallingen var indføjet en bestemmelse om, at posthuset ved embedsskifte skulle overgå til den nye postmester til taksationspris, idet den til posthus særligt byggede ejendom stedse skulle anvendes hertil, men allerede i 1823 skete der alligevel en ændring i dette forhold.

I 1820 døde nemlig postmester Knud Petersen, og generalpostamtet overtog da posthuset som delvis erstatning for hans skyld til postvæsenet, og i 1823 solgtes ejendommen til en købmand, der iøvrigt var bestyrer i postmester Petersens dødsbo.

Den nye postmester, forgængerens unge søn, stod således uden posthus og blev af generalpostdirektionen henvist til at leje et hus, der var behørigt indrettet til ekspedition af posten og modtagelse af de rejsende.

Det er nu uvist, om den unge postmester Petersen i hvert fald i et stykke tid har lejet postlokalerne i det gamle posthus, eller om han har flyttet postkontoret med sig til de forskellige lejeboliger, han beboede fra 1824 til 1837, nemlig i 1824 hos enkefru Cappelen på hjørnet af Torvet og Nørregade, 1825—27 i Jørgen Jepsens hus i Nørregade, hvor nu Haderslev bank er, og 1828—36 i købmand Nis Jensens ejendom i Bispegade 5. Men i 1837 var postmester Petersen kommet således på fode, at han kunne købe den i 1826 byggede gode og rummelige ejendom Gammelting 1, og hertil flyttedes postkontoret da samme år og forblev der, til det i 1866 ved Vojensbanens åbning installeredes i den af den prøjsiske stat opførte postbygning ved Haderslev jernbanestation.

Og endelig flyttedes postkontoret i 1926 til den nyopførte danske statsbygning på Gravene, hvor det formentlig vil forblive i en lang årrække endnu.

Det kan tilføjes, at der i årene 1875—1926 var etableret et indleveringspostkontor forskellige steder i Nørregade og på Gravene, og at telegraf- og telefonstationen efter telegrafvæsenets sammenslutning med postvæsenet i 1927 forblev i handelsbankens ejendom i Nørregade, indtil den nye automatiske telefoncentral i Svinget bag posthuset i 1942 blev taget i brug.

Postgangen.

Ved Haderslev postkontors oprettelse i 1649 befordredes posten til og fra byen med hovedpostruten København-Hamborg, nemlig den ugentlige *kørende* post over Middelfart-Snoghøj og den ligeledes ugentlige *ridende* post over Assens-Aarøsund. Endvidere passeredes byen af den svenske postrute til Hamborg, som Sverige ved freden i Brømsebro i 1645 havde fået ret til at føre gennem Danmark, men som ikke måtte befordre post mellem danske byer indbyrdes.

I 1653 overdrog imidlertid Frederik III driften af postvæsenet til en ung Hamborgerkøbmand Poul Klingenberg, som skulle bringe postvæsenet i bedre orden end hidtil, hvad der vistnok var påkrævet.

For Haderslevs vedkommende var denne reorganisation årsag til, at krydsningspunktet for de jydske ruter forlagdes fra Kolding til Haderslev, hvorfra der skulle udgå ugentlige agende poster til Aalborg over Kolding-Vejle-Horsens-Aarhus-Randers-Viborg og til Ringkøbing over Ribe-Varde. Endvidere etableredes 2 gange ugentlig ridende post på København-Hamborgruten imod tidligere 1 ugentlig tur, og denne tur skulle gennemføres »udi mindre end 3 dages tid«, medens den agende post på samme rute, men over Middelfart-Snoghøj, var 8 dage undervejs.

I 1685 måtte Klingenberg overlade postvæsenet, der i hans tid var blevet et udmærket aktiv, til grev Christian Gyldenløve, Christian V.'s ældste søn med Sophie Amalie Moth, men da denne nye ejer dels var ganske ung og dels for det meste opholdt sig udlandet, blev postvæsenet ledet af forskellige direktører, bl. a. i en årrække af Gyldenløves morbroder Mathias Moth. Denne foranledigede i 1694 udsendelsen af en ny postforordning, i henhold til hvilken de to ruter Haderslev-Aalborg og Haderslev-Ringkøbing omdannedes til

ridende poster og skulle udføres 2 gange ugentlig. Befordringstiden på disse ruter kunne ved denne omdannelse nedsættes meget betydeligt, således at f. eks. turen Haderslev-Aalborg efter planen skulle gennemrides på 26 timer, men denne plan kunne dog ikke holde, og ridetiden måtte forlænges til 36—40 timer efter årstiden.

At det var en hård tørn at være postrytter kan ses af, at postrytteren Haderslev-Ribe i 1716 klager over, at han på turen om natten må lade hesten svømme over 2 åer, hvorved han da også i løbet af vinteren har mistet hele 3 heste. Intet under at han ønsker lønforhøjelse.

Da staten i 1711 atter selv overtog postvæsenets drift, der nu var i god gænge, kom der en række rolige år, hvor postgangen lå nogenlunde fast for Haderslevs vedkommende. Ganske vist etableredes der i 1724 private agende poster 1 gang om ugen Haderslev-Aalborg og hver 14. dag Haderslev-Ringkøbing, men da disse ruter ikke kunne betale sig, ophørte de snart igen, idet dog Aalborgruten genoptoges i 1758 i fællesdrift med den agende post København-Hamborg.

Haderslev postkontor var således dengang et virkeligt knudepunkt i de danske postruter, og indtil 1732 skulle f. eks. alle breve fra Jylland til øerne og omvendt optages i brevkarterne til Haderslev og kunne kun frankeres dertil, hvorefter postkontoret i Haderslev opførte brevene i sine egne karter til bestemmelsesstederne, der hos adressaterne opkrævede portoen for befordringen fra Haderslev.

Denne omkartering af posten gjorde da også Haderslev til et af de betydeligste postkontorer i landet, hvilket også fremgår af, at medens postmesteren i Haderslev i 1711 var lønnet med 240 rdl. årlig, fik hans kollega i Flensborg kun 100 rdl., og flere andre postmestre i købstæderne landet over mindre endnu.

I 1777 overtog postvæsenet selv driften af de agende poster, men dette gav ingen ændringer i Haderslev, og de kommende årtier med Napoleonskrigene og Danmarks ulykkelige deltagelse heri med dyrtid, pengemangel og tilsidst statsbankerot som følge gav heller ingen muligheder for større initiativ. Dog forlængedes 1807 ruten Haderslev-Ringkøbing til Lemvig.

Først i 1833—35 kom udviklingen i gang igen, idet der oprettedes en ny 3. og 4. brevposttur København-Hamborg over Assens-Aarøsund-Haderslev, ligesom der etableredes en tredie ugentlig tur på Ruten Haderslev-Aalborg. Og i 1843 forbedredes de jydske ruter fra Haderslev yderligere ved oprettelsen af endnu en ugl. pakkepostforbindelse til Aalborg, ligesom ruten fra Haderslev til Vestjylland nu trafikeredes 4 gange om ugen med brev- eller pakkepostruter.

1848 toges de nyåbnede jernbaner København-Roskilde og Rendsborg-Hamborg i brug til postbefordring og i forbindelse hermed indførtes en 5. ugl. brevposttur København-Hamborg.

Treårskrigen gjorde naturligvis afbræk i Haderslevs postforbindelser, og postmester Nissen blev fordrevet fra sit embede af oprørerne. Men efter krigens slutning forbedredes postgangen atter, så der blev daglig postbefordring på hovedruterne, og i 1851 havde Haderslev endog en tid direkte postkørsel til og fra dampskibene, der fra Hjerting (nord for Esbjerg) opretholdt ugentlig forbindelse med England.

Med åbningen af nye jernbanestrækninger og etablering af nye dampskibsruter, f. eks. Korsør-Kiel, mistede Haderslev imidlertid efterhånden sin betydning som knudepunkt på postruterne, bortset fra de mere lokale i landsdelen, og med Vojensbanens åbning i 1866 kom Haderslev i direkte forbindelse med landets jernbanenet, der bød på en ganske anderledes hurtig postbefordring end ad landevejen.

Postkontorets beliggenhed gennem tiderne:

1 Rådsvinkælderen på torvet
1649-1705

2 Provstegården på Naffet
1705-1736

3 Apotekergade (nr. 3)
1736-1752

4 Apotekergade -Præstegade
1752-1777

5 "Det kongelige posthus" (nu Høppners Hotel)
1777-1823

6 Gammelting 1
1837-1866

7 Postbygningen ved Haderslev jernbanestation
1866-1926

8 Postindlevering i Nørregade
1875-1926

9 Det nuværende postkontor
1926-

1

Hadersleben
Herzogshaus von 1559
Verlag von Johs. Lassen.

3

5

Hadersleben.

6

7

8

9

Vi takker for venlig hjælp fra
Haderslev Byhistoriske Arkiv,
Fotograf C. Krassél og
Fototryk v. K. Sørensen.

Først automobilerne har i nogen grad gengivet landevejeene deres betydning, og det kan i så henseende nævnes, at Haderslev postkontor i de sidste år har modtaget sin vigtigste og største post med en natlig postautomobilrute fra Fredericia.

Posttakster og postens ekspedition.

Ifølge forordningen af 1624 var taksten for et enkeltbrev fra København til Haderslev 6 sk., men i 1656 var taksten sat op til 8 sk., formentlig begrundet med den hurtigere befordring pr. ridende post, medens et brev fra Haderslev til Aalborg eller Ringkøbing kostede 10 sk. og til Ribe eller Horsens 6 sk.

Fra 1735 er opbevaret en interessant taksttabel for den agende post København-Hamborg, og af taksterne fra Haderslev til København skal eksempelvis nævnes følgende:

for en passager om sommeren 8 rdl. 3 mk., om vinteren 10 rdl.,

for 100 rdl. grov courant 2 mk., små courant 2 mk. 6 sk., croner 2 mk.,

for vildsvinekød pr. pund 6 mk., og samme takst gjaldt for »vahre og sager af ordinair vægt«.

Taksten giver iøvrigt et godt billede af hvilke varer, der sendtes til hovedstaden fra de forskellige købstæder på ruten, idet der f. eks. fra Rendsborg er en særlig takst for skovsnepper, fra Flensborg for Tønderkniplinger og syltede muslinger, fra Odense for sko og støvler og fra Nyborg for en hjort, en hare og et par agerhøns. Som kuriosum kan også nævnes, at der, formentlig som følge af hyppige fornemme rejsende fra udlandet, fra Altona var særlige takster f. eks. for »en ridderorden med og uden ordensbog«, for en »Peruque« (paryk) i æske«, for »een á to Hatter i Futteral« og for

»et Gebuhrts eller Lære-Brev med 2 Seigle i sine Capsuler« o.s.v., o.s.v.

I det hele var reglen den, at portoen var afhængig af forsendelsens befordringsvej, d. v. s. jo længere, jo dyrere. Afsenderen kunne ligesom nu selv afgøre, om han ville betale brevportoen forud, eller han ville lade modtageren betale, dog at der som nævnt indtil 1732 gjaldt den bestemmelse for breve mellem Jylland og øerne, at portoen af afsenderen kun kunne betales til Haderslev, resten måtte adressaten betale.

Nævnte år ophørte imidlertid denne ordning, formentlig fordi postmængden efterhånden var blevet så stor, at Haderslev postkontor ikke mere kunne overkomme arbejdet med forsendelsernes omekspedition. I hvert fald begrundedes ændringen med, at »Haderslev postkontors ekspedition af brevene befandtes at være både urigtig og uforsvarlig, og protocolleringen konfus«.

I denne forbindelse må erindres, at brevene af indleveringsposthuset opførtes enkeltvis med navn og adresse i fortegnelser (karter) til bestemmelsesstedet, og når en post var ankommet, udhængtes fortegnelserne over de indgåede breve på en tavle i postkontorets forstue, hvor byens borgere så selv måtte efterse, om der var post til dem. Postens ankomst tilkendegaves ved postillonens blæsen i posthornet, der altså var tegnet til at gå på postkontoret for at efterse, om der var breve til en selv (eller til andre, for med denne ordning var det jo slet bevendt med posthemmeligheden).

Postkontoret holdtes i gamle dage åbent efter postmesterens skøn, kun skulle der være lukket på søndage mellem kl. 8—11 af hensyn til kirketiden, og postkontoret kendetegnedes udadtil ved et postskilt, der i den første tid som regel viste en hvid, springende hest, men senere hyppigt det kongelige navnetræk og et posthorn.

De ankomne breve skulle som nævnt afhentes på postkontoret, men uafhentede forsendelser kunne udbringes mod betaling af bærepenge, hvorimod afhentningen af breve var gratis.

Denne ordning kunne dog give anledning til uoverensstemmelser mellem adressaterne og postkontoret, og i 1822 blev det derfor bestemt, at fortegnelserne (karterne) over de ankomne breve skal udhænges i 2 timer efter postens ankomst, dog kun mellem kl. 6 og 22, og skete afhentningen ikke indenfor de 2 timers frist, måtte der betales 2 sk. i afhentningsgebyr.

Og endelig indførtes i 1845 almindelig omdeling af alle ankomne breve snarest efter ankomsten, så karterne ikke mere skulle udhænges. I bærepenge skulle adressaten betale 2 sk., der gik i postvæsenets kasse, medens bærepengene hidtil var administreret af postmesteren, der deraf skulle afholde budenes løn.

Det vil heraf forstås, at der i gamle dage var en livlig trafik på postkontoret med at afsende eller afhente breve. Thi det må erindres, at indtil 1851, da frimærket indførtes i Danmark, og taksterne samtidig forenkledes, skete erlæggelsen af portoen ved kontant betaling ved indleveringen af brevet, og først anvendelsen af frimærker gjorde det muligt at lade publikum selv frankere forsendelserne og at anvende brevkasser til nedlægning af brevene rundt om i byen.

Personalia m. v.

Indtil op mod vore dage skulle postmestrene selv sørge for den fornødne medhjælp ved postforretningernes udførelse. Det var altså et privat tjenesteforhold mellem postmesteren og personalet, og der findes derfor i de gamle akter

praktisk talt kun oplysninger om postmestrene, der var de eneste, poststyrelsen havde med at gøre.

Den første postmester i Haderslev, *Gottfried Schumacher*, var født i Haderslev 1624 som søn af vinskænk Oluf S. og sønnesøn af borgmester Vilhelm S. den yngre. Han blev altså 25 år gammel i 1649 vinskænk i rådsvinkælderen som faderens efterfølger og samtidig postmester. Allerede året efter blev han tillige tolder, og skulle som sådan sørge for opkrævningen af afgifter for kvæg og heste m. v., der passerede den gamle sønderbro. Endvidere fulgte han slægtens traditioner og blev borgmester (1668), men døde allerede i 1675.

Forinden havde *Arendt Brun* fået lovning på postmestertjenesten og koncessionen som rådsvinskænk, når Schumacher gik af, og har rimeligvis assisteret S. med forretningerne i hans sidste år. Brun fungerede formentlig efter Schumachers død, til han selv fik bestalling i 1677, og ægtede samme år Schumachers enke, formentlig en betingelse for at få embedet, idet en sådan ordning i de tider var den almindeligste måde at klare enkepensioneringen på. Også i anden henseende gik Brun i forgængerens fodspor, idet også han blev tolder og senere borgmester (1688).

Postmester Brun efterfulgtes 1705 af *Johan Venninghausen*, der allerede i 1701 havde fået ekspektance på embedet. Om Venninghausen ses det, at den bekendte (og senere vel nærmest berygtede) postinspektør *Chr. Erlund* i 1715 på sin store inspektionsrejse til de jydske postkontorer også har været i Haderslev og om forholdene her har afgivet en rapport med ikke mindre end 10 alvorlige klagepunkter. Hvorvidt dette har hjulpet, synes tvivlsomt, thi i 1718 suspenderede Frederik IV Venninghausen fra embedet, fordi han havde undladt at indbetale 615 rdl., som han var generalpostkassen skyldig, og kongen anmodede samtidig byens magistrat

om at udpege en ærlig borger, der kunne konstitueres som postmester.

Venninghausen må dog være taget til nåde igen og have genoptaget tjenesten, thi i 1723, iøvrigt samme år han fik bestalling som borgmester, en stilling han dog aldrig tiltrådte, klager postmestrene i Kiel og Rendsborg over, at han formentlig kræver for høje takster for brevene dertil, en sag generalpostamtet anmoder magistraten om nøje at undersøge.

Postmester Venninghausen døde i 1726, og det ses, at generalpostamtet året efter har eftergivet hans enke en skyld på 666 rdl., som resterede i de aflagte regnskaber.

Overhovedet har det nok i de dage været så som så med regnskabsførelsen og revisionen deraf, thi da Venninghausens efterfølger, *G. A. Schumacher* (1726—33), en sønnesøn af Haderslevs første postmester, var død, hengik der 3 år, før generalpostamtet havde fået revideret hans regnskaber for 1727—33 og opfordrer magistraten til at afkræve hans bo et regnskabsunderskud på 67 rdl.

Den følgende postmester, *J. G. Ludevig*, fungerede kun et halvt år til april 1734, og kongen har tilsyneladende derefter benyttet postmesterembedet som en slags pensionsanstalt, idet postmester *Schimmel* (1734—42) havde været lakaj hos arveprinsesse Charlotte Amalie, og *Jürgen Bang* (1742—52) betjent i kongens sølvkammer.

Af papirer i byarkivet fremgår det, at postmester Schimmel har haft medhjælp på postkontoret, idet hans kontorbetjente skal føres som vidner i en sag mod en af byens borgere, der, formentlig i fuldskab, er kørt i slæde op og ned ad Apotekergade, hvor posthuset lå, og blæst i horn, så folk troede, at posten var ankommet, og som skældte Schimmel forfærdelig ud, da denne bebrejdede ham hans optræden.

Efter postmester Bang fulgte *Chr. Brorsen* (1752—77), der var en brodersøn af biskop Brorson i Ribe (salmedigteren), og som tidligere havde været overvisitør ved toldvæsenet i Bergen. Allerede i 1754 klager Brorson over den ringe løn og anmoder om en lønforhøjelse på 80 rdl. årlig, idet han anfører, at hans indtægter i Bergen var dobbelt så store som i Haderslev, men generalpostamtet afslår hans ansøgning.

Når generalpostamtet indtog dette standpunkt, skyldtes det vel, at postmesterembedet i Haderslev var et af de mest vellønnede, så det må have været langt værre andetsteds. I 1771 ses det f. eks., at den Haderslev postmesters løn var 200 rdl. årlig, og kun postmestrene i København, Helsingør, Hamborg og Altona, altså ved de postkontorer der havde forbindelse med udlandet, var højere lønnet. Postmestrene havde dog som regel visse Indtægter udover den faste løn. Således var postmester Brorson kontrahent for postridtene til Aarøsund, Flensborg og Ribe og fik i 1757 forhøjet vederlaget herfor fra 500 til 600 rdl. Og endvidere kunne postmestrene portofrit forskrive aviser tilsendt, hvorefter de solgte disse aviser eller afskrifter deraf til borgerne og havde en ganske vist beskeden indtægt deraf.

Fra 1762 var der, som tidligere nævnt, foruden postmester Brorson ved den ridende post tillige en særlig postmester ved befordringsvæsenet, nemlig 1762—66 *Bendix Højer* og 1767—77 *Andreas Thorup*. Sidstnævnte overtog ved postmester Brorsons død i 1777 dennes forretninger som ridende postmester, og der var altså derefter atter kun een postmester i byen.

Postmester Thorup havde jo efter Højers død overtaget posthuset i Nørregade med samt gælden til generalpostamtet, og det er ejendommeligt at se, at der i Thorups bestalling intetsomhelst står om hans løn, medens derimod afviklingen af gælden på posthuset er endog meget nøje præciseret.

Allerede i 1788 fik postmester Thorup kongelig resolution for at måtte afstå embedet med posthus og det hele til den 28-årige amtsfuldmægtig *Knud Petersen*, men Thorup levede til 1807, og endnu i 1801 indgik han nyt ægteskab.

Postmester Petersen måtte betale 11000 rdl. for embedet m.v. og desuden 3000 rdl. en gang for alle i pension til Thorup, men han har sikkert ligesom forgængeren fået lån i posthuset, så han kunne klare købet. I hans bestalling er postmesterlønningen fastsat således: 200 rdl. for den ridende post og 40 rdl. til skrivematerialer, 150 rdl. for den agende post (befordringsvæsenet) og 20 rdl. til skrivematerialer samt 48 rdl. til at holde en litzenbroder for, alt pr. år. Tillige gives der ham i bestallingen højtidelig forsikring om, at hans enke og et af hans børn skal efterfølge ham i embedet, hvilket til sin tid fik sin betydning.

Postmester *Knud Petersen* klarede sig tilsyneladende godt økonomisk, hvortil vel var medvirkende, at han jo også var gæstgiver, idet der til befordringsstationen i posthuset på Nørregade var knyttet et gæstgiveri, således som det var almindeligt dengang. Han regnedes for en af byens største grundejere, efter at han efterhånden havde erhvervet de fleste ejendomme omkring posthuset og beskrives af en samtidig som den tykkeste og højfligste mand i hertugdømmerne, og som postmester og kancelliråd var han sikkert velanset overalt. I 1797 fik han lov til at flytte gæstgiveriet over på den anden side af Nørregade til den Rabenske gård, hvor postholder *Raben* havde sine stalde og vognrum til befordringsvæsenets brug, fordi »de mange rejsende døgnet rundt gjorde en sådan larm og bragte en sådan usikkerhed med sig, at postarbejdet blev forstyrret på posthuset«.

At postmester Petersen regnedes for en velhavende mand kan formentlig også ses deraf, at da postdirektør *Pauli* i 1795 for at undgå sine kreditorers efterstræbelser i Køben-

havn tog på inspektionsrejse i Jylland, søgte han bl. a. tilflugt i Haderslev og forklarede postmester Petersen sin vanskelige stilling, hvorefter Petersen anviste ham en formuende pige til ægteskab og opfordrede *Pauli* til at blive i byen, så ægteskabet kunne komme istand, og Pauli derved komme økonomisk på fode.

Senere kom postmester Petersen selv i alvorlige økonomiske vanskeligheder, formentlig på grund af statsbankerotten og de øvrige følger af Napoleonskrigene, og i 1819 blev han suspenderet på grund af misligheder på postkontoret, og en nedsat kgl. undersøgelseskommission lod hele postkontorets personale sætte i arrest, en skæbne postmesteren selv kun undgik på grund af sin overvældende legemsfylde.

En kortere tid var nu stadskasserer og hospitalsforstander *Müller* konstitueret som postmester, men efter postmester Petersens død i 1820 kunne embedet atter besættes, og i henhold til løftet i den afdøde postmesters bestalling blev hans søn, *Johan Peter Georg Petersen,* der havde studeret medicin i Kiel, først konstitueret og 1833 udnævnt til postmester mod at betale faderens skyld til postvæsenet.

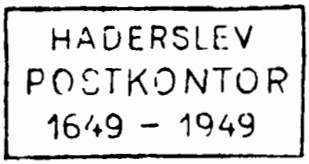
Petersen jr. døde i 1847 og efterlod sig enke og 10 børn, hvorfor postfuldmægtig *Nicolaj Nissen,* der siden 1843 havde været adjungeret Petersen, fik overdraget bestyrelsen af embedet »til fordel for enken og de mange uforsørgede børn«. Efter treårskrigen, da Nissen 1848—50 var forjaget af oprørerne, blev han 1851 udnævnt til postmester, efter at han året i forvejen havde ægtet den ældste af postmester Petersens døtre.

Ved hertugdømmernes afståelse i 1864 forblev Nissen i embedet, fik senere titel af postdirektør og tog først sin afsked i 1882. Postmester Nissen var efter alt at dømme en udmærket mand, idet han således fra 1857 til 1863 ved siden af sit postmesterembede fik overdraget stillingen som post-

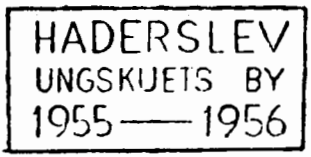
inspektør i Slesvig, og det er formentlig betegnende, når det fortælles, at postmester Nissen altid på den tyske kejsers fødselsdag, hvor byens embedsmænd samledes til fest, var så stærkt optaget af sine embedsforretninger, at han derved var forhindret i at deltage i festlighederne.

Efter postmester Nissen fulgte indtil genforeningen i 1920 vistnok 4 tyske postdirektører *(Schmidt, Bundebart, Voss* og *Brendel)*, og den 20. maj 1920 overtog det danske postvæsen atter Haderslev gamle postkontor med postmester *Axel Nielsen* som chef. Resten er nutid og kendt af alle.

Ide: Postmester A. H. E. Behren
I brug: I 1949

Ide: Turistchef A. K. Nielsen
I brug: 20.6. - 16.7.1955
25.6. - 14.7.1956

Ide: Forretningsfører
J. B. Nielsen
I brug: 16.11. - 28.11.1964

Ide: Materialist
P. Loehr Petersen
I brug: 18.1.1971 -

Ide: Major Erik Andersen
I brug: 18.8. - 31.8.1972

Ide: Museumsinspektør
Stine Wiel
Tegning: Aksel Munksgård
I brug: 20.2.1978 -